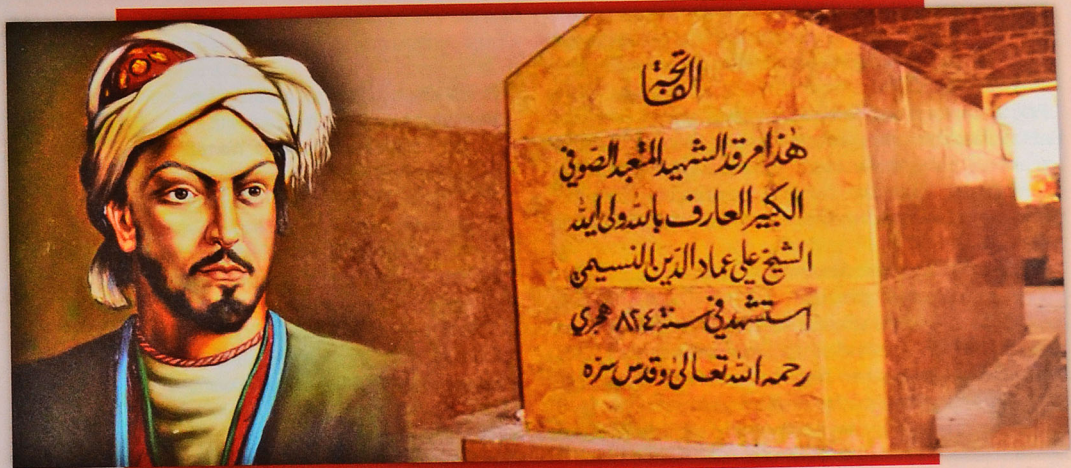

NƏSİMİNİN QƏZƏLLƏRİNDƏ MUSIQI, NƏSİMİ AZƏRBAYCAN İNCƏSƏNƏTİNDƏ

Sahilə Əzizova,

Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının əməkdaşı

*Heç kimsə "Nəsimi" sözünü kəşf edə bilməz,
Bu quş dilidir, bunu Süleyman bilir ancaq.*

Azərbaycan poetik dilinin inkişafına böyük töhfəsi olan, filosof-şair Seyid Əli Seyid Məhəmməd oğlu İmadəddin Nəsimi Şirvani 1369-cu ildə Azərbaycanın qədim elm və mədəniyyət mərkəzi olan Şamaxı şəhərində anadan olmuşdur. İmadəddin Nəsimi Azərbaycan xalqının ümumbəşər mədəniyyətinə bəxş etdiyi ən qüdrətli söz ustalarındandır.

Orta əsr Azərbaycan şairi və filosofu, hürufilik təriqətinin ən məşhur nümayəndələrindən biri İmadəddin Nəsimi adı ilə məşhurdur.

Şairin əsl adı və həyatı haqqında geniş məlumat son zamanlara qədər məlum deyildi. Mənbələrin əksəriyyəti onun adını İmadəddin kimi göstərir, ancaq Nəsiminin əsl adının Əli və ya Seyid Əli olduğunu qeyd edən mənbələr də vardır. Görkəmli ədəbiyyatşünas alimimiz Həmid Araslı yazır: "Qədim təzkirəçilər ondan bəhs edərkən adını İmadəddin və Nəsiməddin deyə qeyd edirlər. Aydındır ki, bunlar şairin adı deyil, orta əsrlərdə dəbdə olan ləqəbdir. Lakin Hələb tarixindən bəhs edən ərəb mənbələrində onun adı Əli qeyd

olunmuşdur ki, bu, həqiqətə uyğundur. Çünki Fəzlullah Nəiminin "Vəsiyyətnamə"sində də bu ad çəkilir. Fəzlullahın ölüm ərafəsində yazdığı "Vəsiyyətnamə"də dostları sırasında Əli – Seyid Əli adını da çəkir ki, bu fakt da şairin müasiri olan ərəb tarixçilərinin verdiyi məlumatı təsdiqləyir" (1. S 5).

Başqa bir mənbədə vurğulanır ki, şair Nəsimi təxəllüsü ilə daha çox tanınır. Ərəb dilinin köhnə lüğətlərində "nəsamə" ruh anlamında göstərilir. "Nəsimi" sözü sübh yeli mənasından başqa, həm də ruha məxsus deməkdir (2. S101).

H.Araslı qeydlərində əsaslandırır: "Bu dövrdə Fəzlullahla tanış olub, onunla görüşən Nəsimi hürufi görüşlərini qəbul etmiş və çox ehtimal ki, həmin vaxtdan etibarən şeirlərini "Nəimi" sözü ilə səsləşən Nəsimi təxəllüsü ilə yazmağa başlamışdır. (3. S 6)

Nəsimi 43 il ömür sürmüş və öz ana dili olan Azərbaycan türkcəsindən başqa, fars və ərəb dillərində də zəngin ədəbi irs yaradıb. O, dilin zənginliklərində qəzəllərində özünəməxsus bir ustalıqla istifadə etmişdir. Şairin poeziyası çox tez bir zamanda Orta Asiya,

Türkiyə və İran xalqları arasında populyarlıq qazanıb və bütün Yaxın Şərqdə şöhrətlənməsinə səbəb olub.

XIII əsrdə araskəsilmiş hücumlara məruz qalan Yaxın Şərqi bir çox mədəniyyət mərkəzləri kimi Şamaxı şəhəri dağılsa da, Şirvan hökmdarlığı öz əzəmətli günlərini itirsə də, şəhər yenə öz mədəni inkişafını və mədəni həyatını davam etdirirdi. Orta əsrdə Şamaxı iri mədəniyyət mərkəzi idi. Burada çoxlu məktəb, mədrəsə, bütün Şərqdə məşhur olan şeir və musiqi məclisləri fəaliyyət göstərirdi, zəngin ictimai və şəxsi kitabxanalar mövcud idi. Gözəl sarayları, karvansaraları olan, bir çox alim və şairin doğulub-böyüdü, yaşayıb-yaratdığı mədəniyyət mərkəzi Şamaxı həm də Azərbaycan xalqının tarixində çox mühüm rol oynamış Şirvanşahlar sülaləsinin paytaxtı idi. Şair ilk təhsilini Şamaxı mədrəsəsində almış, sonralar biliyini daha da təkmilləşdirərək din və fəlsəfəni dərinləndirənə öyrənməyə başlamışdır.

Şairin atası Seyid Məhəmməd dövrünün tanınmış şəxsiyyətlərindən idi. Nəsiminin özündən böyük bir qardaşı da olub. Onun Şamaxıda yaşadığı, Şahxəndan taxəllüsü ilə şeirlər yazdığı da məlumdur.

Vali İlyasov qeyd edir ki: "Nəsiminin böyük qardaşı Şahxəndan vaxtsız vəfat etdiyindən bu ölümdən sarsılmış, bir çox qəzəllərində onu anmışdı. Şahxəndan el-obada güclü təsirə və hörmətə malik olduğundan onun dəfn olunduğu qəbiristanlığı "Şaxəndan" (Şahxəndan) adlandırılmışdır. Nəsimi bədii vəsiyyətnaməsində belə yazıb:

*Mən öləndə Şaxəndanda basdırın,
Çünki onun Şahidi-Xəndanı var.*

Şahxəndanın uyuduğu yer müqəddəs sayıldığı üçün dövrünün üləmaları, hörmətli şəxsiyyətləri də "Şaxəndan qəbiristanlığı"nda dəfn olunurdular. Bu, o zaman böyük şərəf sayılırdı. Yada salağ ki, Azərbaycan ədəbiyyatının məşhur simalarından biri olan şair Seyid Əzim Şirvani və bir çox tanınmış şəxsiyyətlər bu qəbiristanlıqda torpağa tapşırılıblar". (4.)

Bu dövrdə Orta Asiyada Teymurilər dövlətinin qurucusu Teymur Yaxın Şərqi yürüşə çıxaraq, əsrin sonuna doğru Azərbaycanı özünə tabe etdirə bildi. Eyni zamanda bölgədə təbrizli Fəzlullah Nəimi tərəfindən əsası qoyulmuş yeni təriqət – hürufilik geniş yayılmağa başladı. Şairin atası Seyid Məhəmməd də hürufilərə yaxın bir şəxs olmuşdur. Nəsiminin qardaşı da hürufiliyin banisi Fəzlullah Nəimi ilə şəxsi tanışlıq zəminində bu təriqətin Şirvanda yayılmasına köməklik göstərirdi.

Nəsimi dövrünün görkəmli alimlərindən müvafiq elm və təhsil aldıqdan sonra hürufi Fəzlullah Nəiminin xidmətinə girmiş, onun tərbiyə və təlimlərindən bəhrələnməmişdir. Yaradıcılığının ilk dövrlərində Nəsimi də ustası Nəimi kimi sufizim mövqeyində dayanır və tanınmış sufi şeyxinin təlimini davam etdirir. Bu zaman şair öz əsərlərini "Seyid", "Hüseyni" və ya "Seyid Hüseyni" taxəllüsləri ilə yazır.

Səfərlərinin hamısında özünün şeyx mürsidi Nəimi ilə yol yoldaşı olmuş, sonralar Fəzlullahın qızlarından biri ilə evlənərək İraqa, sonra Türkiyəyə getmiş, uzun müddət şəhər-şəhər gəzərək hürufi ideyalarını təbliğ etmiş və sonda Hələb şəhərinə gələrək orda məskən salmışdır.

Həmid Araslının yazılarına əsasən "Nəsimi həyat gözəlliklərini musiqisiz təsəvvür edə bilmir, musiqini haram elan edən ruhanilərə və sufülərə istehza ilə yanaşırdı:

Safasız sufiyi gör kim haram der dinləməz sazı.

Məlumdur ki, ruhanilər musiqini haram sayır, musiqi dinləyənləri Dəcəllə uyanlar adlandırırdılar. Müxtəlif təriqətlərdə də musiqi haram sayılırdı. Lakin panteistlər, xüsusən mövləvilər musiqidə ilahi səsi dinləyir, öz ayınlarını musiqi ilə, xüsusən ney ilə icra edirdilər. Nəsimi ardıcıl bir panteist kimi:

Söylər dəfə cəngü ney analhaq

– deyərək musiqini ilahlaşdırırdı. Ancaq şairin elə şeirləri də vardır ki, bütünlüklə musiqidən bəhs edir, Şərqi bütün muğamlarının adını çəkir, qəzəli muğam adları üzərində qurur.

Hasrat yaşsı hər lahzə qılır bənzimizi saz

Bu pərdə bir yar biza olmadı dəmsaz.

"Üşşaq" meyindən qılalim işrati "Novruz"

Ta "Rast" gala "Çəngi" – "Hüseyni" də sarafraz.

Bir "Çərgəhi" lütf qıla "Hüsni" – "Bozorgi"

"Kuçik" dahanından biza, ey dilbəri – "Şahnaz".

"Zəngula" sifət nalə qılam zari – "Segah"a,

Çün əzmi – "Hicaz" eyləyə məhbubi – xoşavaz.

Ahəngi – "Sifəhan" qılır ol nəyi – "İraqi"

"Rəhəbi" yolunda yenə canın qıla pərvaz.

Könlümə "Hisar" eylədi ol ruyi – "Mübarqə"

Gal olma müxəlif biza ey dilbəri – tannaz

Çün şura gəlib eşq sözün desə Nəsimi

Zövqündən onun cuşa gələr Sadiyi Şiraz.

Göründüyü kimi, qəzəlin ilk beytində şair həsrət yaşının üzünə axmasını sazın tellərinə bənzədir. Bu pərdədə onunla dəmsaz olanları xatırlayaraq bütün klassik musiqimizin muğamlarını bir-bir sayır, üşşaq, novruz, rast, hüseyni, çərgəh, şahnaz, segah, hicaz, isfəhan, iraq, rəhəbi, hisar, mübarqə, müxəlif, şur kimi muğam adlarından qəzəlin daxilində onun ahənginə uyğun şəkildə istifadə edir. Şairin sonunda Nəsiminin böyük İran şairi Sədini xatırlaması da təsadüfi deyildir. Sədinin də eyni qafiyəli qəzəli vardır.

Böyük sənətkar başqa şeirlərində də musiqi istilahlardan geniş istifadə edir:

Altı avaza, on iki pərdə, iyirmi dörd şüab

Həm rübəbu arğənanam, çənglə tamburiyam.

Yaxud:

Bu musiqidən ey cəmə sənə gər nasna kəşf oldu

Maqamatın bəyan eylə, üsulun göstər advarın". (5. s 51,52,53.)

Belə ki, "Musiqi elminə dair beytləri Nəsiminin həm də həssas musiqişünas olmasından xəbər verir.

Çərxin ağaxın anladır bu sözü, Saz, advar ilə maqam oldu.

"Saz", indi təsəvvür etdiyimiz təkcə aşıq musiqisi ilə bağlı olmayıb, musiqi alətlərinə verilən ümumi addır, instrumentalistlərə "sazəndə" deyirlər. Xanəndaları isə "navazəndə" adlanırdılar. "Ədvar" sözü ərəbcədir, dairələr mənasını verir. Böyük Azərbaycan musiqişünas alimləri Səfiəddin Urməvi və Əbdülqadir Marağayinin musiqi elminə dair yazdığı dairələr, "Ədvar" və onların şərhləri bu sözü musiqi elmində sabitləşdirir. "Maqam" sözü isə indiki terminologiyalarda lad mənasına gəlir. Göründüyü kimi, Nəsimi Şirvani həm orqanologiya, həm muğamlar, həm də lad və harmoniya sistemlərini mükəmməl bilir, yeri düşdükcə bu biliklərindən bədii təsvir və ifadə vasitəsi kimi istifadə edir.

Muğam adlarındakı sözlərin həm həqiqi mənası, həm də musiqi termini kimi eyni zamanda işlədilməsi klassik divan şeirinə xüsusi bir cazibə verir. Məsələn:

Pərdə içində çalınır bir saz

Ki, edər eşq "Nəva"sın ağaz.

Kim nəvəyi qılır çü bu "Üşşaq"

"Büzürg"ün nəğməsinə dutar "Şahnaz".

Arif anlar bu nəğmənin ramzin,

Aşına olmayana vermədi raz.

Gər bilirsən bu rəmzi, ey talib,

Mən bu pünhanı qılmamam ibraz.

Ləyk ol nələnin misalı budur,

Zərrələrdən eşidirəm avaz;

Ki, nişan içrə binişan mənam uş,

On səkkiz min cahana can mənam uş.

– beytlərində musiqi terminləri ilə irfan mənalari açılır. "Dutar" sözü iki mənədadır, həm tutmaq feilini, həm də iki simli musiqi alətini bildirir. "Pərdə", "saz", "Nəva", "Üşşaq", "Büzürg", "Şahnaz", "nalə", "avaz", "nəğmə" kimi sözlər həm də həqiqi mənasında ifadə edilir. Hürufilərin əqidəsinə, Allahın yaratdığı 18000 aləm insanda əks olunur. Muğamları dürüst ifadə etmək üçün musiqi alətinin bir oqtavasında 17 səz olmalıdır, muğamlar da bu ilahi harmoniyanın tərkib hissəsidir.

Nəsimi Şirvani Azərbaycan musiqi alətləri ilə bağlı beytlər qələmə alıb:

1. Ayrıca çəng

Zahidin mehrab içində zikrü taatdır işi,

Aşiqin məhəbub önündə çəngi zirü bəmdürür.

Çəng bir musiqi aləti kimi görünüşcə çox gözəldir. Bu gözəllikdən ilhamlanan XV əsrdə yaşamış osmanlı şairi Əhməd Dai 1446 beytlik "Cəngnamə" adlı poema yazıb. Çəngdə bir oqtava daxilində bütün xromatik qaməma səsliyinə ifadə edilmiş mümkündür.

Gətir, gətir, gətir ol kəseyi – rəvanpərvər,

Gətir, gətir, gətir ol çəngi, bi Nəva göstər.

2. Çəng, rübəb

Çün Nəsimiyə bu Fəzl açdı hidayət qapısını,

Çalınız çəngü rübəbi, içəlim nüqlü şərab.

Rübəbin vətəni ərəb ölkələri sayılır. Alət eradan əvvəl I minillikdə icad edilib. X əsrdə yaşamış görkəmli alim Əl-Farəbiyə görə, rübəb qədim mənşəli Şərqi musiqi alətidir. Orta əsrlərdə Azərbaycanda geniş yayılmışdır.

Nəsiminin farsca divanında da çəng ilə rübəbin qoşa səslənməsinə dair yazıb:

Gər bequyam qisseyi-şovqe-to ba çəngə rübəb,

Naləhayi-zar-az çəngə rübəb ayad berun.

Burada şair hər iki latini eyni zamanda səslənmə sadələrini düzgün təyin edə bilib" (6).

Nəsimi o dövrün musiqi, ümumiyyətlə, bütün incəsənət sahələri haqqında öz şeirlərində ətraflı bəhs edir. Bununla əlaqədar olaraq, Zəfəriyə Səfərova yazır: "Nəsiminin poeziyası dərin fəlsəfi, çoxjanlı, lirikliyi ilə seçilir. Onun poeziyasında biz dəfələrlə musiqi terminlərinə, muğamların və musiqi alətlərinin adlarına rast gəlirik: *Qurulmuş məclisi-şahi, çalınır çəngü, ney, qanun, Tarannümlər qılır mütrəb, ara yerdə şərab oynar.*

Ümumiyyətlə, Nəsiminin qəzəlləri melodikliyi, aruz vəzninin rəngarəngliyi və zənginliyi ilə fərqlənir. Başqa bir qəzəldə muğamın quruluşu haqqında məlumat verir və özünü rübəb, arğənan, çəng və tanbur kimi alətlərlə eyniləşdirir:

Altı avaza, on iki pərdə, iyirmi dörd şüab,

Həm rübəbi arğənanam, çəng ilə tanburiyəm.

Musiqi haqda məlumatlara biz şairin digər qəzəllərində də rast gəlirik. Məsələn:

Bahar oldu vü açıldı üzündən pərdə güzlərin,

İrşi qönçənin dövrü, zamanı qalmadı xarın.

Bu musiqidən, ey sənə, sənə gər nasna kəşf oldu,

Maqamatın bəyan eylə, üsulun göstər advarın.

Qəzəlin son misralarında Nəsimi sanki bir musiqişünas kimi oxucuya müraciət edərək muğam dairəsinin adının və bəhrinin təyin olunmasını istəyir" (7).

Azərbaycan bəstəkarları zaman-zaman öz yaradıcılıqlarında mütəfəkkir şairin irsindən bəhrələnilib, onun həyatını, poeziyasını müxtəlif çalarlarla tarannümləmiş və xatirəsilə silsilə əsərlər həsr etmişlər. Buna misal olaraq bəzi nümunələrə baxaq:

İlk növbədə görkəmli bəstəkarımız Fikrət Əmirovun 1973-cü ildə dahi şairin 600 illik yubileyi ilə bağlı "Nəsimi haqqında dastan" vokal-xoroqrafik poeması əsasında səhnələşdirilən "Nəsimi dastanı" baletini qeyd etmək istərdim. Bu əsərdə poeziya, musiqi, rəqs, xor ilə xalq çalğı alətləri tar, dəf, nağara bir vəhdət təşkil edir. Tamaşa ilk dəfə 1973-cü il 23 sentyabrda səhnəyə qoyulmuş və tamaşaçıların böyük rəğbətini qazanmışdır – əsərə görə F.Əmirov 1974-cü ildə Dövlət mükafatına layiq görüldü.

Böyük bəstəkar F.Əmirov əsəri vaxtilə belə səciyyələndirirdi: "Məndə siğar iki cahən, mən bu cahana siğmazam" mısraları baletin əsasını təşkil etmiş, qəddarlığa qarşı mübarizə, məğrurluq, əzəmət və azadlıqsevər ruhu ilə həmahəng olaraq səslənmişdir".

Bununla yanaşı, 1973-cü ildə dahi şairin 600 illik yubileyi ilə bağlı daha bir qiymətli əsəri – Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəylinin "Nəsimi" vokal-xoroqrafik poemasını da qeyd etmək istərdim.

Görkəmli bəstəkarlarımızdan Cahangir Cahangirovun "Nəsimi" üç hissəli kantatası, "Haqq mənəm" mahnı romanları dahi mütəfəkkirə həsr edilən irihəcmli əsərlərdəndir.

Dahi şairə həsr edilən qiymətli əsərlərdən danışarkən Azərbaycanfilmində çəkilmiş "Nəsimi" filmi üçün Xalq artisti Tofiq Quliyev tərəfindən bəstələnmiş "Könlüm" və "Gərəkmez" romanlarını göstərmək olar. Tofiq Quliyevin çoxşaxəli, dərin istedadı hər mövzuda yazmaq bacarığı böyük bəstəkarın istedadı bir daha təsdiqlədi və filmində səslənən gözəl musiqiyə görə bəstəkar Dövlət mükafatına layiq görüldü. Eyni zamanda istedadlı bəstəkar Əziz Əzizli də "Nəsimi" filmindəki musiqinin hazırlanmasında Tofiq Quliyevlə bərabər çalışmışdır.

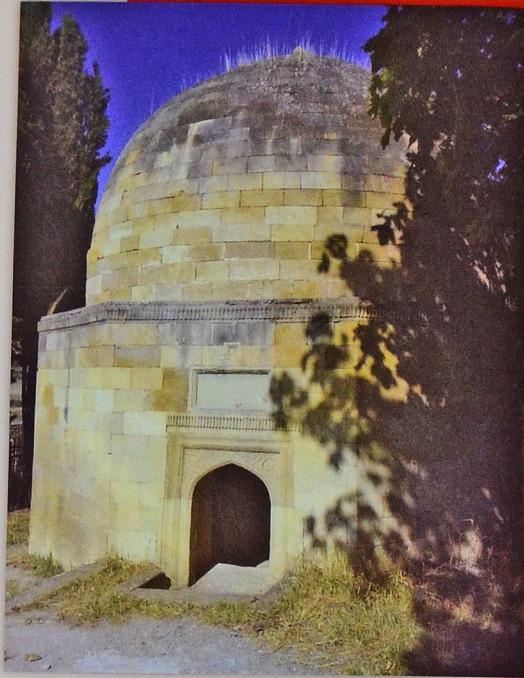
Bu iri janrdə və formalarda yazılan əsərlərlə paralel, həmin dövrdə Nəsimini tacəssüm edən bir sıra dəyərli kamera-vokal musiqi əsərləri də yaradılaraq ifa olunmuşdu. Bunlardan Azər Rzayevin orkestr, bass-tar və şeyrin ifası üçün "Nəsimi" simfonik poemasını və Əziz Əzizlinin eyniadlı simfonik poemasını, Ədilə Hüseynzadənin xor kapellası üçün yazdığı "Neylərəm" və "Üzün bərqi-guli-tərdir" kompozisiyalarını, Süleyman Ələsgərovun "Neylərəm" kamera-vokal əsərini, Ağabacı Rzayevanın "Bahar oldu", "Gəl, Nigarım", "Gül açdı" və s. romanları, Ramiz Mustafayevin "Bahar" romanı, Emin Sabitoğlunun "Eylədi", "Sən hardasan" romanlarını, Səid Rüstəmovun, Nazim Əliverdiyevovun, Ramiz Mirişlinin vokal əsərlərini göstərmək olar.

Son zamanlar dahi şairimiz İmadəddin Nəsimiyə həsr edilən möhtəşəm əsərlərdən biri də UNESCO-nun "Sülh artisti" və Azərbaycanın Xalq artisti görkəmli bəstəkarımız Firəngiz Əlizadənin şairin ölümünün 600 illiyinə həsr etdiyi "Nəsimi Passion"u simfonik əsəridir. Həmin əsərdə dahi şairin dəhşətli edamla sona çatan həyatı musiqinin dili ilə təqdim olunmuşdur.

Ümumiyyətlə, bəstəkar Nəsimi mövzusunda üç möhtəşəm əsər bəstələyib. İlk dəfə 1994-cü ildə "Zikr" əsərinə müraciət edib. F.Əlizadənin 2000-ci ildə Nəsimiyə həsr etdiyi ikinci dəyərli əsəri "Dərviş"dir. "Dərviş" əsəri bu illər ərzində, demək olar ki, dünyanın bütün məşhur konsert salonlarında ifa olunub.

"Nəsimi Passion" dahi filosof-şeyrin ölümünün 600-cü illiyi ilə bağlı yazılan ən dəyərli əsərlərdən biridir. "Nəsimi Passion" görkəmli bəstəkarımız Firəngiz Əlizadənin yaradıcılığında müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Qeyd edək ki, "Passion" dini mövzuya həsr edilmiş vokal dramatik janrdə və bu əsər musiqidə ilk yeni janr müsəlman passionu idi.

"Passion" latın sözü olub ehtiras, cəfa, əzab, əziyyət, iztirab bir başqa törcümədə isə ilahilər, dindar deməkdir. Hollandiyanın Amsterdam şəhərində yerləşən tanınmış Avropa təşkilatı olan "Amsterdam Royal Concertgebouw" artıq bir neçə ildir ki, "Passions" musiqi

layihəsi həyata keçirir. Bu layihə öz bədii inkişafını İ.S.Baxın musiqi sənətinə etimoloji əlavəsi və müxtəlif dinlərə həsr edilməsindən bəhrələnərək yaranmışdır.

"Amsterdam Royal Concertgebouw" mədəniyyət təşkilatı tərəfindən sözügedən layihə çərçivəsində müxtəlif mədəniyyətlər və dinləri təmsil edən görkəmli dünya bəstəkarlarına həmin mövzu ilə bağlı əsərlər sifariş olunur və sonradan səsləndirilir. 2015-ci ildə islam dininə həsr olunmuş bu passionun hazırlanması görkəmli bəstəkarımız Firəngiz xanıma sifariş olunur. Əsərdə dahi şair və mütəfəkkirin parlaq surəti, keçirdiyi çətin, lakin şərəfli həyatı, sonda dəhşətli edamla bitən ömür yolu göstərilmişdir. Möhtəşəm əsərin ilk premyerası 2017-ci ildə Hollandiyanın paytaxtı Amsterdamda baş tutur və Kral Simfonik Orkestri tərəfindən səsləndirilən simfonik əsərin premyerası böyük uğurla keçir.

2017-ci ildə dahi şairin ölümünün 600 illiyi çərçivəsində Parisdə UNESCO-nun mənzil-qərarqahında Firəngiz Əlizadənin Nəsimiyə həsr etdiyi daha bir əsərin "Nəsimiyə ithaf"ın premyerası oldu və tamaşaçıların gürultulu alqışları ilə qarşılandı. Bu əsər bəstəkarın yeni məşhur kamera əsərinin "Muğamsayağı" və "Dərviş" əsasında yaradılmış balet-konsertdir. Firəngiz Əlizadə iki əsərin vəhdətindən ərsəyə gəlmiş bu tamaşada muğamı və müasir musiqini bacarıqla sintezləşdirərək tamaşaçıyı Nəsimi dünyasına daha dərin nüfuz etməyə, şairin dərin emosional təsirə malik yaradıcılığına geniş maraq göstərməyə vadar edir.

Dahi Nəsiminin 650 illik yubileyi çərçivəsində və "Nəsimi ili"ne gözəl töhfələrdən biri də Azərbaycan əsilli britaniyalı bəstəkar və

müğənni Sami Yusifin mütəfəkkir şair İmadəddin Nəsiminin "Siğmazam" qəzəli əsasında hazırladığı kompozisiyanı göstərmək oldu. Bu kompozisiya UNESCO-nun Ümumdünya İrs Komitəsinin 43-cü sessiyası çərçivəsində Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə hazırlanmışdır. "Siğmazam" kompozisiyasının hazırlanmasında "Şur" muğamından istifadə olunub. Dünya şöhrətli müğənninin Azərbaycan ifaçıları və xalq çalğı alətlərimizin, 57 nəfərlik orkestrin müşayiəti ilə milli, klassik və müasir elementlərin sintezindən istifadə etməklə hazırladığı kompozisiya qısa zamanda geniş izləyici toplayaraq tamaşaçıda xoş təəssürat yaratdı.

Zəmanəsinin böyük mütəfəkkiri olan şairin irsinin Azərbaycanda və dünyada öyrənilməsində, onun xalqın mənaiviyyət xəzinəsində layiqli yerini tutmasında, dünya incilərindən sayılan əsərlərinin peşəkar formada yayılmasında, öz geniş fəaliyyəti sayəsində tarixi-mədəni dəyərlərimizin yüksəlişini daim diqqət mərkəzində saxlamış müdrik şəxsiyyət Heydər Əliyevin qayğısı sayəsində ötən əsrin yetmişinci illərində böyük işlər görülmüşdür.

1973-cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən ilk dəfə İmadəddin Nəsiminin 600 illik yubileyi beynəlxalq miqyasda qeyd olunması üçün UNESCO-nun tədbirləri siyahısına daxil edilib və bununla da həm ölkəmizdə, həm də xaricdə onun həyat və yaradıcılığına maraq çoxalıb. O dövrdən başlayaraq Nəsimi irsinin daha əhatəli araşdırılması istiqamətində mühüm işlər görülmüş, min illər boyunca ana dilimizdə yaratmış olduğu mükəmməl poeziya

nümunələri ozanların, muğam ustalarının dilindən düşməyərək milli mədəniyyətimizin inkişafına töhfələr vermişdir. Həmin vaxtdan etibarən sufi şairinin alyazmaları ilə bağlı geniş tədqiqatlar aparılması, əsərlərinin kütləvi tirajlarla dənə-dənə çap edilməsi, barəsində tədqiqat əsərləri yazılması nəticəsində şairimizin şöhrəti daha da artmışdır.

Nəsiminin əsərləri təkcə Azərbaycanda deyil, Yaxın Şərqdə, Türkiyə, İran, İraq və Orta Asiyada geniş yayılmışdır. Şairin əsərləri o dövrdən etibarən bütün türk ədəbiyyatına güclü təsir göstərmiş, xüsusən ana dilindəki əsərləri türkdillil xalqlar üçün nümunə ola biləcək yüksək poetik bir üsulda yazılmışdır. Ona görə də bir sıra xalqların bədii-ictimai fikrinin təkamülünə qüvvətli təsir göstərən, mərdlik, iradə və fədakarlıq rəmzi kimi tanınan şairin əsərləri alyazmalar şəklində dünyanın ən məşhur kitabxanalarında saxlanılır.

Xalqın görkəmli şair və filosofu, hürufi təriqətinin nəğməkarı, insan zəkasının, istedadının və hislərinin gözəlliyinin tərənnümçüsü İmadəddin Nəsiminin anadan olmasının 650 illik yubileyinin təntənəli qeyd edilməsi ilə əlaqədar, ölkə başçısı İlham Əliyev "Böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsimi haqqında" və Azərbaycan Respublikasında 2019-cu ilin "Nəsimi ili" elan edilməsi ilə bağlı sərəncamlar imzalayıb.

Bütün bunlar bir daha sübut edir ki, Nəsimi yaradıcılığı, həyatı həmişə diqqət mərkəzindədir, onun zəngin irsinin dərinədən öyrənilməsi incəsənətin digər sahələrində olduğu kimi, musiqidə də şairə layiq yeni-yeni əsərlərin yaranması ilə nəticələnəcəkdir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Həmid Araslı. İmadəddin Nəsimi. Bakı, "Azərənəşr", 1972, 73 s.
2. Firudin Qurbansoy. İmadəddin Nəsimi. Bakı, "Elm", 2019, 136 s.
3. Həmid Araslı. İ.Nəsiminin seçilmiş əsərləri. Bakı, "Lider" nəşriyyatı, 2004, 336 s.
4. Vəli İlyasov. "Mən öləndə Şaxandanda basdırın...". "İki sahil", 04 fevral 2019.
5. Həmid Araslı. İmadəddin Nəsimi. Bakı, "Azərənəşr", 1972, 73 s.
6. Firudin Qurbansoy. İmadəddin Nəsimi Şirvaninin musiqi dünyası. "Kaspi" qəzeti, 25.05.2019, s. 19.
7. Zəmfira Səferova. İmadəddin Nəsimi və Azərbaycan musiqisi. "525-ci qəzet", 05.04.2019, s. 10.

Резюме

Имадэддин Насими родился в Азербайджане, в городе Шамахи. Это древний центр науки и культуры. Он является одним из самых влиятельных мастеров слова в Азербайджане. Средневековый поэт, мыслитель и философ, творчество которого всегда была в центре внимания. Изучение его богатого наследия создает возможность для творчества композиторов, а также для различных областей искусства.

Ключевые слова: Насими, Шамахи, Алеппо, газаль, Шаххандан, чанг, рубаб, муғам.

Summary

Imadaddin Nasimi was born in Azerbaijan, in the city of Shamakhi. It is an ancient center of science and culture. He is one of the most influential word masters in Azerbaijan. The medieval Azerbaijani poet, thinker and philosopher, whose work has always been in the center of attention. The study of its rich heritage, creates an opportunity for the creativity of composers, as well as in various art type.

Key words: Nasimi, Shamakhi, Aleppo, ghazal, Shahkhandan, chang, rubab, mugam.